

8. Ломакин В. К. Мировая экономика : учебник для вузов / В. К. Ломакин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 735 с.
9. Ефременко И. Н. Роль Международного валютного фонда и Всемирного банка в международной финансовой архитектуре / И. Н. Ефременко // Финансовые исследования. – 2006. – № 12. – С. 19–25.
10. Характеристика валютной системы и ее элементов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://uaos.kiev.ua/59>
11. Луцишин З. О. Формування глобальної фінансової архітектури світового господарства : дис. ... д-ра екон. наук: 08.05.01 / Зоряна Орестівна Луцишин. – К., 2003. – 529 с.
12. Луцишин З. О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації : монографія / З. О. Луцишин. – К. : Друк, 2002. – 320 с.
13. Моисеев С. Р. Международные финансовые рынки и международные финансовые институты / С. Р. Моисеев. – М. : Московский международный институт эконометрики, информатики, финансов и права, 2003. – 245 с.
14. Иванов В. М. Деньги и кредит : курс лекцій / В. М. Иванов. – К. : МАУП, 1999 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://financial.com.ua/content/view/full/654/83/1/4/>

15. Понятие мировой валютной системы. Основные элементы мировой валютной системы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.economy-web.org/?p=258>
16. Мировая экономика : конспект лекцій [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://books.efaculty.kiev.ua/mek/2/g10/1.html>
17. Міжнародні фінанси : підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / О. І. Рогач, А. С. Філіпенко, Т. С. Шемет, Н. Д. Амалян, С. Я. Боринець, Б. А. Бузина, А. В. Буквич, І. В. Бураковський, Г. Б. Бурляй, В. А. Вергун. – К. : Либідь, 2003. – 784 с.
18. Беляев О. О., Бебело А. С. Політична економія : навч. посібник / О. О. Беляев, А. С. Бебело. – К. : КНЕУ, 2001. – 328 с.
19. Международная валютно-финансовая система [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://new-ekonomika.ru/>
20. Международная валютная система [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org>
21. Манделл Р. А. Эволюция международной валютной системы / Р. А. Манделл [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://vasilievaa.narod.ru/ptpu/9_1_00.htm

Стаття надійшла до редакції 3 квітня 2011 року

УДК 339.137.2

Я. В. Мельник,
аспірант кафедри міжнародної економіки і менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

НАРОЩУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРОДУКЦІЇ НА УМОВАХ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В СОТ

Стаття висвітлює ключові моменти конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах членства України в СОТ, перспективи та проблеми розвитку у глобальному економічному просторі.

Ключові слова: конкурентоспроможність, Світова організація торгівлі, конкуренція у глобальному економічному середовищі.

Я. В. Мельник
**НАРАЩИВАНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ НА УСЛОВИЯХ
ЧЛЕНСТВА УКРАИНЫ В ВТО**

Статья описывает ключевые моменты конкурентоспособности отечественных предприятий в условиях членства Украины во Всемирной торговой организации, перспективы и проблемы развития в глобальном экономическом пространстве.

Ключевые слова: конкурентоспособность, Всемирная организация торговли, конкуренция в глобальном экономическом пространстве.

Постановка проблеми. Враховуючи останні світові тенденції розвитку, постійне загострення конкуренції між суб'єктами господарювання, суттєві глобалізаційні процеси, можемо стверджувати, що більшість зовнішньоторговельних операцій здійснюється за умовами СОТ. З огляду на той факт, що Україна має значні запаси залізорудної сировини, виникає чимало проблем для конкурентів, багато з яких можуть втратити частки ринків. Гострим питанням для промисловців стало скасування ввізних тарифів, а також наслідки для промислових підприємств після лібералізації торговельної політики. Світова організація торгівлі є правонаступницею Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), кот-

Y. V. Melnik
**RAISING OF THE COMPETITIVENESS
DOMESTICALLY PRODUCED GOODS ON TERMS
OF MEMBERSHIP IN WTO**

The article describes key moments of competitiveness of the domestic companies on conditions of Ukrainian membership in WTO, prospects and problems of development in global economic space.

Key words: competitiveness, World Trade Organization, competition in global economic space.

ра діяла ще від 1947 року. СОТ почала свою діяльність із 1 січня 1995 року й наразі налічує понад 150 країн світу. Ця організація регулює торговельно-політичні відносини між усіма учасниками на основі пакета угод Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів 1986–1994 рр. Ці угоди є правовою базою сучасної міжнародної торгівлі. За багатосторонніми торговельними угодами СОТ здійснюється приблизно 97% обсягів світової торгівлі товарами та послугами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання конкурентоспроможності вітчизняної продукції в умовах членства України в СОТ є вкрай актуальним. Досліджували його немало вчених як до вступу нашої

країни в цю організацію, так і після нього. Серед відомих дослідників можна назвати таких, як Афонцев С. (2004), Барі Л. (2004), Варналії З. (2005), Головинська В. (2004), Гончарук А. (2004), Жаліло Я. (2003), Кваснюк Б. (2006), Клименко І. (2007), Коваль Д. (2006), Ларін М. (2005), Осташ І. (2006), Сиденко В. (2005) та багато ін. Проте вони розглядали лише майбутні наслідки вступу, а після вступу до СОТ ситуація стала більш зрозумілішою.

Зарубіжний досвід свідчить про те, що країни, які є членами СОТ, мають значну кількість переваг. Наприклад, до Болгарії вже в перший рік вступу до СОТ інвестиції зросли майже в 4 рази, а в 1999–2000 рр. – ще на 50%. Для України суттєвими перевагами членства є: збільшення інвестицій у розвиток української економіки; зменшення кількості тарифних та нетарифних обмежень доступу вітчизняних товарів на майже всі стратегічні ринки розвинених країн світу, що, своєю чергою, збільшує валютні надходження, отримання вітчизняними товарами режиму найбільшого сприяння, а також національного режиму, тобто досягнення найкращих умов торгівлі з багатьма країнами світу; захист інтересів вітчизняних виробників згідно з процедурою СОТ. Суттєвим кроком для покращення ведення бізнесу стало спрощення митних процедур, що дає змогу вітчизняним підприємствам закуповувати імпортовані обладнання та комплектуючі у більш стислі строки.

Членство в СОТ також надає Україні можливість лібералізувати ринок банківських і фінансових послуг, що сприятиме здешевленню кредитних ресурсів для вітчизняної економіки загалом та окремих суб'єктів господарювання зокрема.

Мета статті – проаналізувати взаємовідносини України та країн – членів СОТ, в тому числі на рівні господарюючих суб'єктів, запропонувати шляхи співпраці між підприємствами за найбільшої вигоди та найменших ризиків і втрат та нарощення частки ринків.

Основний матеріал дослідження. До найважливіших функцій СОТ належать: контроль за виконанням угод Уругвайського раунду; проведення переговорів між зацікавленими сторонами у співробітництві; врегулювання суперечок; аналіз торговельної політики країн-членів; сприяння державам, що розвиваються, у питаннях, котрі стосуються безпосередньо СОТ; співпраця з іншими міжнародними організаціями. Членство в СОТ є однією із необхідних умов для забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та уникнення торговельно-економічної ізоляції від інших країн Центральної і Західної Європи, котрі вже є асоційованими членами ЄС. Членство в СОТ дає можливість запобігти витісненню з ринку ЄС вітчизняної продукції аналогами із Центральної та Східної Європи. Членство в СОТ суттєво розширило товарний оборот багатьох підприємств.

Слід зазначити, що значна кількість підприємств є одночасно і виробниками певної продукції, і споживачами. На момент споживання продукції підприємство виграє, оскільки за великої кількості гравців на ринку починає знижуватися ціна та покращуватися сервіс. Це, своєю чергою, матиме позитивні наслідки для підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки та створюватиме сприятливий інвестиційний клімат.

Дуже багатьох вітчизняних гравців занепокоює більш дешевий імпорт, проте сьогодні, із вступом Ук-

раїни до СОТ посилюється контроль з боку нашої держави щодо контрабандних ввезень із інших країн-членів. Вступ до СОТ не означає припинення державної підтримки вітчизняних виробників галузевими доцільностями та іншими пільгами.

Членство в СОТ має як позитивні, так і негативні наслідки. Виграли від вступу до СОТ насамперед галузі, орієнтовані на експорт, а збитків зазнали компанії, котрі працювали на внутрішній ринок. Найбільше втратили підприємства, які мають велику кількість пільг, встановлених урядом, що не відповідає загальноприйнятій міжнародній практиці СОТ.

Серед негативних наслідків членства в СОТ слід назвати збільшення імпорту, проте цей процес є тимчасовим. Особливостями внутрішнього ринку є значні транспортні витрати на доставку імпортованої продукції, нерозвинена інфраструктура надходження та розподілу імпортованої продукції по регіонах, низька купівельна спроможність населення. Дешевим імпортом вітчизняний ринок наразі вже достатньо заповнений, а на дорогий імпортований товар у населення поки що бракує коштів.

Негативні наслідки можна нівелювати шляхом зниження тарифів на товари вітчизняного виробництва (перехідний період у середньому становить від 3 до 8 років). Понад те, після вступу України до СОТ інші країни стали доступнішими, оскільки завдяки деяким галузям економіки, наприклад гірничо-металургійній, компенсуються певні втрати, яких зазнали вітчизняні виробники на внутрішньому ринку. Безперечно, можна стверджувати, що членство в СОТ є суттєвим рушієм розвитку вітчизняної економіки.

Передовсім маємо наголосити, що Україна вступила до СОТ на прийнятних для вітчизняного бізнесу умовах. Дуже важливим моментом є ступінь захисту вітчизняного виробника відповідними тарифними інструментами, проте такі тарифи повинні не перешкоджати здоровій конкуренції, а надавати можливість вітчизняним підприємствам адаптуватися до нових правил. У рамках СОТ можна вживати певних заходів стосовно імпорту, котрий агресивно входить на ринок та завдає значну шкоду вітчизняній економіці. Обмежувальна процедура проходить за спеціалізованими правилами, котрі визначені СОТ.

Стратегічним кроком є державна промислова політика, котра покликана мотивувати конкуренцію на вітчизняному ринку, що, своєю чергою, дещо послабить тиск з боку імпортованої продукції.

Умови та наслідки членства України в СОТ мають бути прозорими для підприємств, для чого слід створити державну систему економічної та правової інформативності для вітчизняних компаній, проводити консультативні конференції з країнами, котрі нещодавно вступили до СОТ.

Найголовнішим етапом вступу України до СОТ є гармонізація вітчизняного законодавства із правовими нормами і вимогами СОТ.

Складність процесу гармонізації законодавства можна спостерігати на прикладі країн Центральної та Східної Європи, котрі раніше від України стали членами СОТ. Нормативно-правових документів, що потребували гармонізації, налічувалось від 800 до 1500.

Існують деякі правила, котрих кожна країна-член має дотримуватися у процесі гармонізації законодавства:

- захищати вітчизняну промисловість за допомогою тарифної політики. Ця норма дає змогу країнам захищати вітчизняний ринок від іноземної продукції завдяки тарифам, які підтримуються на низькому рівні;
- скасування різних бар'єрів і тарифів шляхом багатосторонніх переговорів, результати яких вводяться у «розклад поступок» кожної із країн – учасниць таких переговорів; країни не зобов'язані застосовувати тарифи та зобов'язання, окрім тих, що зазначені в «розкладі поступок»;
- в основі третього правила лежить принцип режиму найбільшого сприяння, відповідно до якого країна, котра надає такі переваги одній країні-члену, зобов'язується надавати такі самі права й іншим країнам-членам;
- правило національного режиму є останнім серед основних правил та доповнює принцип найбільшого сприяння, вимагаючи, щоб після сплати всіх зборів товар отримав не менше переваг, ніж товар, вироблений на території приймаючої країни.

Гармонізація вітчизняного законодавства із принципами ГАТТ-СОТ уже можна віднести до позитивних наслідків вступу України до СОТ, серед яких варто виділити такі:

- трансформація українського податкового законодавства відповідно до стандартів і норм СОТ, а саме скасування пільг і розширення бази оподаткування, сприятиме стабільній та прозорій діяльності більшості підприємств, покращенню конкурентного середовища з одночасним збільшенням надходжень до бюджету;
- податкові пільги для деяких галузей вітчизняної економіки, що діяли донедавна, суперечили нормам СОТ, відповідно до яких заходи захисту та розвитку вітчизняного виробництва не повинні здійснюватися за рахунок пільг і порушень загальнодержавних принципів оподаткування для суб'єктів господарювання;
- нині більшість невідповідностей між законодавством України та нормами СОТ усунуто завдяки змінам, введеним в останні роки, а саме скасуванню переваг, наданих вітчизняним товаровиробникам.

Безпосередньо Законом України від 25.03.2005 р. № 2505-IV «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік» та деяких інших законодавчих актів України» [1] внесено низку змін до законів України з питань оподаткування, що суттєво змінило законодавче поле в оподаткуванні за рахунок скорочення податкових пільг.

Окрім того, цим Законом було внесено зміни до Закону України від 03.04.1997 р. № 168/97-ВР «Про податок на додану вартість» [2], що передбачали скасування норми ст. 11 зазначеного закону, де надавалися пільги окремим галузям, зокрема автомобілебудівній, суднобудівній, космічній, літакобудівній промисловості, підприємствам із виготовлення боєприпасів, їх елементів і виробів спеціалізованої хімії, броньованих бойових машин.

Закон № 2505-IV скасував пільги щодо сплати податку на прибуток і ввізного мита для підприємств автомобілебудівної галузі, спеціальні режими оподаткування у вільних економічних зонах, на територіях пріоритетного розвитку, в технологічних парках [3].

У рамках СОТ діють певні секторальні домовленості, котрі регулюють умови торговельних відносин

для деяких галузей промисловості, а також визначають єдиний рівень максимально можливих тарифів на імпортовану продукцію, яких дотримуються всі країни-учасниці без винятку. У процесі переговорів щодо вступу в СОТ Україна прийняла на себе зобов'язання, за якими до 2010 року повинна приєднатися до таких угод у промисловому секторі:

- Хімічна гармонізація;
- Сталь;
- Іграшки;
- Деревина;
- Текстиль та одяг;
- Кольорові метали;
- Фармацевтичні препарати;
- Папір;
- Сільськогосподарська техніка;
- Меблі;
- Інформаційні технології;
- Наукове обладнання;
- Будівельна техніка;
- Медичне обладнання;
- Цивільна авіація.

Перелічені вище домовленості скасовують ставку ввізного мита, вона становить 0% , винятком є «Хімічна гармонізація», де ставки становлять 5,5% і 6,5%, а також ініціатива «Текстиль та одяг», що має ставку за певними видами продукції 17,5% [4].

У цілому після приєднання до СОТ ставка тарифу на імпортовану продукцію промислового характеру дорівнює 4,85%, а до вступу вона становила 8,32% [5, с. 72–80].

Зі вступом України до СОТ значно обмежилися можливості держави в наданні підтримки певним галузям промисловості, а також введення тарифних та нетарифних обмежень, котрі стосуються експорту деяких видів промислової продукції.

Зважаючи на вищевикладене, можемо стверджувати, що із вступом до СОТ держава позбувається суттєвого впливу на промисловість, а також не надає експортної підтримки промисловим підприємствам.

Варто відзначити, що незважаючи на вступ України до СОТ в державі залишилися дуже широкі повноваження для того, аби підтримувати промислові підприємства, котрі не внесені до переліку заборонених напрямів СОТ, але з урахуванням певних критеріїв.

Для розуміння ситуації було зроблено аналіз впливу тарифної політики та цінової конкурентоспроможності промислової продукції за період 2001–2006 рр. Цей період є найоптимальнішим для аналізу, оскільки у 1993–1999 рр. відбувався значний спад у промисловому секторі економіки України, що, своєю чергою, спричинило суттєвий дисбаланс між виробництвом та споживанням продукції [6].

Ми обрали для аналізу три показники:

- діючий тариф на імпорт для країн, котрим Україна надала режим найбільшого сприяння по кожному із аналізованих років (2001–2006 рр.) у процентному співвідношенні;
- різниця між цінами на внутрішньому та зовнішньому ринках по кожному із аналізованих років (2001–2006 рр.) у процентному співвідношенні;
- прогнозований тариф у процентному співвідношенні, котрий найсильніше захищає вітчизняний ринок певного товару після вступу до СОТ [5].

Для порівняння ставки імпорتنих тарифів було конвертовано у їхні адвалорні еквіваленти. Для розрахунків конкурентоспроможності ми використовували дані Державної митної служби України, Державного комітету статистики та ряду спеціалізованих видань.

У деяких галузях економіки країни, а саме в металургійній, ціна реалізації продукції виробниками не може використовуватися для порівняння, оскільки у виробників існує значна кількість пов'язаних із ними торговельних компаній, котрі займаються реалізацією продукції кінцевим споживачам.

Різницю ціни можна відобразити відношенням різниці цін між внутрішніми цінами реалізації товарів промисловцями окремого продукту та цінами за межами України до відповідних екстернальних цін.

У випадку, коли різниця цін має від'ємне значення, вітчизняна продукція є більш конкурентоспроможною порівняно з аналогічним імпортованим товаром, а у випадку, коли різниця цін має позитивне значення, імпортована продукція має конкурентнішу цінову позицію, відповідно імпортна продукція є дешевшою.

Перевищення позитивного значення цінової різниці над зв'язаним тарифом показує, що навіть після сплати імпорتنих тарифів іноземна продукція буде конкурентоспроможною, і навпаки, коли значення від'ємне, то вітчизняний товар є більш конкурентоспроможним порівняно з іноземними конкурентами.

Висновки. Отже, зі вступом до СОТ відбулося похвалення виробництва в гірничо-металургійному секторі України, який достатньо швидко почав нарощувати докризові обсяги виробництва. Говорячи про промисловість країни загалом, можна стверджувати, що зі зменшенням рівня державної підтримки певні підприємства припинять свою діяльність, що, своєю чергою, знизить загальний корисний ефект. Також додамо, що рівновага позитивних та негативних наслідків насамперед залежить від готовності підприємств витримувати міжнародну конкуренцію, тобто від їх конкурентоспроможності та ефективності у ринковому просторі, де вже давно діють відомі світові бренди та обертаються значні ресурси.

Вступ до Світової організації торгівлі є рушійним важелем у реформуванні економіки України. Розробка стратегічних планів успішної адаптації різних галузей до умов співробітництва СОТ враховує низку внутрішніх та зовнішніх факторів, а також значну кількість міжгалузевих внутрішніх і міжнародних зв'язків. Попри втрати, яких зазнала економіка України зі вступом до СОТ, а саме закриття неконкурентоспроможних підприємств, переорієнтація виробництва, безробіття, у найближчому майбутньому слід очікувати на економічне зростання та підвищення добробуту громадян.

На нашу думку, головними позитивними перевагами вступу України до СОТ можна назвати:

- скасування різних квот на експорт продукції гірничо-металургійного комплексу до країн Європейського Союзу, що становить близько 20% усього експорту України до ЄС. До вступу в СОТ ця галузь мала жорсткі нетарифні обмеження – квоти. За оцінками експертів, тільки за перший рік обсяги експорту вітчизняної металургійної продукції сягнуть \$70–90 млн. Подальша лібералізація, пов'язана зі вступом до СОТ, дозволить Україні збільшити експорт ще на \$150–200 млн.;

- вітчизняні металурги зі вступом України до СОТ одночасно отримали суттєво спрощений доступ до ринків 152 країн – членів СОТ, частка яких у обсязі світової торгівлі становить понад 95%, що, своєю чергою, позитивно сприяє збільшенню обсягів експорту гірничо-металургійних компаній та розширенню експансії на нові ринки;

- переваги в застосуванні механізму вирішення та врегулювання торговельних суперечок різного характеру, котрі передбачено нормами і правилами СОТ, дозволили українським виробникам зміцнити свої позиції у спеціальних антидемпінгових розслідуваннях, які проводяться урядами різних країн-членів.

Найбільш негативний наслідок членства України в СОТ – заборона субсидування виробництва та експорту підприємств гірничо-металургійного комплексу за рахунок податкових пільг і списання податкових заборгованостей. У середньостроковій перспективі більш значну роль, ніж вступ України до Світової організації торгівлі, відіграватимуть світові тенденції попиту на продукцію гірничо-металургійного комплексу, які, зокрема, формуються на фоні попиту, що демонструє Китай. Ринкова ситуація визначальною мірою залежить і від розвитку цього ринку на території Російської Федерації, де виробництво є аналогічне нашому, от внутрішнє споживання значно перевищує український споживчий ринок.

Водночас, вступ до СОТ жодним чином не вплинув на торговельну політику в розвитку відносин між Україною та Російською Федерацією в гірничо-металургійному секторі, оскільки між державами існує режим найбільшого сприяння, що передбачає використання нульової ставки на ввезену на територію України продукцію.

Відзначимо, що в російських компаній-конкурентів є дуже суттєва перевага, пов'язана із енерговитратною складовою виробництва продукції. Адже, як відомо, ціни на енергоносії, а саме на природний газ для українських промисловців та населення, постійно зростають.

Водночас, попри залежність від енергетичних ресурсів, можна запобігти зниженню конкурентоспроможності українських товарів завдяки впровадженню кардинально нових енергозберезувальних технологій, забезпеченню виробництва висококваліфікованими фахівцями, а також достатній рішучості з боку держави і промисловців.

Література

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. – www.rada.gov.ua
2. www.liga.net
3. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі» закон ВРУ від 10.04.2008, № 250-VI.
4. Горбенко Г. М. Правові аспекти регулювання торгівлі сталеливарними виробами між Україною та ЄС / Г. М. Горбенко // Економіка: проблеми теорії та практики. – Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2002. – Випуск 153.
5. Макогон Ю. ГМК України на зовнішніх ринках: состояние и перспективы / Ю. Макогон // Экономика Украины. – 2005. – № 4. – С. 72–80.
6. Ковалевський В. В. Розміщення продуктивних сил : навч. посіб. / В. В. Ковалевський. – К., 2000.

Стаття надійшла до редакції 31 травня 2011 року